

w RFN. Referat sprawozdawczo-programowy pt. *Ciążar dziedzictwa — wina — odpowiedzialność? Rozwój niemiecko-polskich stosunków* wygłosił prezes Towarzystwa, prof. dr h.c. Helmut Ridder. W burzliwej i nader interesującej dyskusji zastanawiano się m. in. nad rozwojem form współpracy z Instytutem Zachodnim w Poznaniu. Zebranie dokonało wyboru władz Towarzystwa na najbliższą kadencję. I Prezesem został ponownie wybrany — jednomyślnie zresztą — prof. dr Helmut Ridder z Giessen. III Kolokwium Polsko-Niemieckie odbędzie się w Poznaniu.

Henryk Olszewski

MIEJSCE BERLINA W EUROPIE W CZASACH NOWOŻYTNYCH I NAJNOWSZYCH

W dniach 16-18 listopada 1987 r. odbyła się w Berlinie Zachodnim międzynarodowa konferencja naukowa na temat: *Miejsce Berlina w Europie w czasach nowożytnych i najnowszych*. Jej organizatorem była *Historische Kommission zu Berlin*. Po wydanej w kwietniu 1987 r. dwutomowej *Historii Berlina (Geschichte Berlins. Von der Frühgeschichte bis zur Gegenwart*. Hrsg. von Wolfgang Ribbe, Bd. 1-2, Verlag C. H. Beck München) było to drugie wielkie naukowe przedsięwzięcie tej dynamicznej i zasłużonej, kierowanej przez Klauza Zernacka placówki, podjęte z myślą o uczczeniu 750-lecia Berlina.

Konferencja, której obrady toczyły się w gmachu *Reichstagu*, zgromadziła ponad 200 badaczy z 11 krajów: Anglii, Austrii, Berlina Zachodniego, Czechosłowacji, Finlandii, Francji, Kanady, Polski, Republiki Federalnej Niemiec, Stanów Zjednoczonych i Szwajcarii. Wygłoszono 35 referatów, a w dyskusji wzięło udział ponad 150 osób.

O szerokim zakresie dyskutowanych spraw decydowały przede wszystkim referaty generalne, wprowadzające w gąszcz problemów poszczególnych epok, a przygotowane przez wybitnych specjalistów. Günter Richter wygłosił referat o politycznej roli i życiu duchowym Berlina od schyłku XVIII w. po 1871 r. (*Die politische und geistige Rolle Berlins von der Aufklärung bis zur Reichsgründung*). Ilja Mieczk w świetnym tekście charakteryzował Berlin okresu Cesarstwa, szczególnie akcent kładąc na zagadnienia rozwoju gospodarczego stolicy Rzeszy (*Berlin als deutsches und europäisches Wirtschaftszentrum*). Lothar Gall mówił o Berlinie okresu Republiki Weimarskiej (*Berlin als Zentrum des deutschen Nationalstaates*), Peter Steinbach dał przegląd problemów, jakimi żyło miasto w latach panowania nazistów (*Berlin unter dem Nationalsozialismus*), wreszcie Georg Kowtowski omówił znaczenie Berlina podzielonego po drugiej wojnie światowej (*Berlin im Spannungsfeld zwischen West und Ost*). Trzeba przyznać, że o ile referaty i dyskusja o Berlinie lat 1933-1945 wniosły niewiele nowego (trochę dziwił brak referatu o Berlinie jako centrum kulturalno-naukowym; była to dotkliwa luka przede wszystkim dla obrazu stolicy Niemiec w okresie weimarskim), o tyle posiedzenie poświęcone roli odgrywanej przez Berlin w Europie po drugiej wojnie światowej było bardzo interesujące. Przyczyniły się do tego także rzeczowe i trafnie dobrane referaty szczegółowe (Dieter Schröder, *Berlin (West) im westlichen Bezugssystem: Westmächte, Bundesrepublik Deutschland und westliches Bündnis*; Alexander Fischer, *Berlin (Ost) im östlichen Bezugssystem: Sowjetische Besatzungsmacht, Hauptstadt der DDR und sozialistische Staatengemeinschaft*; Gerd Lang-

guth, „Außerparlamentarische“ Politik und Protestbewegung in Berlin und in der westlichen Welt; William E. Griffith, *Die Rolle Berlins im ersten Kalten Krieg, 1948 - 1972*; Manfred Görtemaker, *Berlin und die Ostpolitik*). Duże zainteresowanie wywołał referat reprezentanta Senatu, Barbary John, która mówiła o mniejszościach narodowych w Berlinie Zachodnim ostatnich dziesięcioleci (*Minderheiten im Berlin der Nachkriegszeit — Tradition der Toleranz?*). Liczbę Polaków oficjalnie mieszkających obecnie w Berlinie Zachodnim oceniła autorka na 13 tys., co plasuje mniejszość polską na trzecim miejscu po Turkach i Jugosłowianach.

Materiały konferencji mają być ogłoszone drukiem przez *Historische Kommission zu Berlin* i można już dziś wyrazić przekonanie, że będzie to publikacja interesująca.

Henryk Olszewski

JERZY KOZEŃSKI

OPOZYCJA W III RZESZY

ark. wyd. 13, nakład 1800, cena 250,-

Badania nad tematem opozycji niemieckiej w Trzeciej Rzeszy prowadzi się od zakończenia II wojny, ale w Polsce mało znane są wyniki owych badań w ich szerokim zakresie. Prezentowana monografia obejmuje swoim zasięgiem całość problematyki, tak jak rysuje się ona w świetle osiągnięć naukowych. Jest krytycznym podsumowaniem stanu badań oraz próbą własnej interpretacji wydarzeń z lat 1933-1945. Opozycja w Niemczech hitlerowskich była rozbita pod względem ideologicznym, miała charakter klasowy i rozwijała się w kręgach robotniczych, wojskowych, młodzieżowych oraz intelektualnych. Bywała wykrywana i niszczona. Działała często w izolacji, niekiedy w ścisłej konspiracji, tworząc zamknięte kręgi. Dlatego w monografii występują wątki niekiedy nie powiązane w ciąg chronologiczny.

DO NABYCIA:

- w księgarniach naukowych Domu Książki,
- w Instytucie Zachodnim, 61-772 Poznań, Stary Rynek 78/79 (także za pobraniem pocztowym)

